

Nepasiduodanti ir visiems teisinga Lietuva

Parengta pagal kandidatės į Lietuvos Respublikos prezidentus Ingridos Šimonytės kalbą Panevėžyje, pristatant visiems vienodai teisingos Lietuvos politikos kryptį.

Panevėžys – stiprią tapatybę kuriantis miestas. Tai miestas, kuriame visuomet gaji viltis, kad viskas keisis į gerąją pusę. Augęs kaip pramonės miestas, jis savy sugebėjo sukurti ir stiprų kultūrinį identitetą. Išgyveno sudėtingus laikus – nepasidavė ir tapo saugiais bei jaukais namais tiems, kurie pasirinko čia gyventi – kurie norėtų kurti šitą miestą, būti jo dalimi. Mane išties žavi aktyvūs, žingeidūs ir savo miestą mylintys bei puoselėjantys panevėžiečiai. Nors Panevėžys nuolat eksportuoja savo talentus į Vilnių ir Kauną, tačiau, nepaisant to, nuolat sugeba atsikurti iš naujo. Panevėžys nepasiduoda.

Savo šalyje esame bemaž trys milijonai darbščių, savo tėvynę mylinčių, žmonių. Esam išradingi, esam užgrūdinti. Nepaisydami klaidų, išdavysčių ar nepasisekimų, kuriame bendrą gyvenimą. Mes visi vis dar branginame tas pačias vertybes: laisvę, bendrystę, padorumą. Norime siekti to paties – saugumo ir gerovės sau, savo šeimai, artimui ir šaliai.

Nepaisant to, jau kurį laiką mums nepavyksta bendrų troškimų paversti bendru gėriu. Dažnai nepavyksta susikalbėti ar dar skaudžiau – būti tiesiog išgirštiems. Tai skatina nusivylimą ne vien valdžia, bet kartais ir pačia valstybe, stumia mūsų bendrapiliečius į išorinę arba vidinę emigraciją – kai viduje pasiduodi, nebesidomi, stengiesi atsiriboti. Antrarūšiškumo, atsilikimo, stagnacijos įvaizdis dažnai persmelkia mūsų mažesnius miestus. Tai išties pavojinga, nes abejingieji negali kurti savo šalies ateities. Abejingieji neapgins demokratijos ar konstitucinių teisių. Pasidavusieji neturės gyvybingos valstybės. Ar galime save pasmerkti tokiam scenarijui? Esu tikra, kad ne.

Lietuva, kuri nepasiduoda

Tikiu, kad mes nepasiduosim dažnai kylančiai pagundai apibendrinti, visus matuoti pagal tą patį kurpalių, manyti, kad institucijos ar kiti žmonės nėra verti pasitikėjimo. Manyti, kad sprendžiantys ar teisiantys mūsų vardu yra vedini vien tik interesų ir piktų kėslų. Taip nėra. Tačiau būtent teisingumo jausmo trūkumą daugelis įvardija kaip svarbią Lietuvos problemą. Jo stygius, kaip svarbus aspektas, minimas ir emigracijos priežasčių tyrimuose.

Nors formaliai teisingumą vykdo teismai, piliečiai dažniau susiduria net ne su pačiais teismais. Jie susiduria su kitomis valdžios institucijomis, kurios turi teikti žmonėms paslaugas ar ginti jų interesus. Tai ir ikiteisminio tyrimo įstaigos, ir viešąjį administravimą atliekančios institucijos. Jų sprendimų pagrįstumas, priėmimo tempas, skaidrumas kone labiausiai nulemia, ar pilietis jaus, kad valdžios įstaigos išties tarnauja žmonėms. Ar žmogus jaus, kad jo problema yra svarbi, kad su juo bendraujama pagarbiai, kad noras išspręsti o ne valdyti yra pamatinis.

Parodomasis teisingumas problemų nesprenžia

Noriu papasakoti jums tikrą istoriją, kurią galbūt jau esate girdėję. Viena jauna moteris pasistatė namą savo senelių sodybos vietoje. Turėdama leidimą, gavusi kreditą, tikėdama, kas viskas teisėta ir teisinga. Po kurio laiko ją aplankė vienos institucijos pareigūnė ir pranešė, kad bus kreipiamasi į teismą, mat namas pastatytas kažkokioje apsaugos zonoje. Kurią Vyriausybė

jau nežinia kiek laiko ketina naikinti, bet vis neprisiruošia. Į klausimą, kodėl kiti tokioje pačioje esantys kaimynų namai nesusilaukė tokio dėmesio, moteris sulaukė atsakymo, kurio vieno pakanka, kad imtum abejoti ne tik teisingumu, bet ir sveiku protu: dėl tų kitų namų tiesiog nebūta skundų.

Dabar šią istoriją bando narplioti teismas, kuris bando ieškoti protingos ir teisingos išeities iš situacijos, į kurią moteris pateko ne savo valia. Ar ji norėjo pasinaudoti kokia nors ypatinga privilegija, gauti kažką aplenkiant ir nuskriaudžiant kitus? Esu tikra, kad ne. Ji tiesiog tikėjo, kad valstybės, per įvairias institucijas, jai duotas žodis galioja.

Deja, bet pastaruoju laikmečiu stebime daug parodomojo teisingumo. Kai teisingumo lėtumą ar stygių bandoma pridengti nuolatiniu įstatymo griežtinimu ar institucijų ryžtingumą tarsi turinčiais demonstruoti fiziniiais veiksmais. Tačiau galutinių atsakymų visuomenei tenka laukti vis dar per ilgai. Tokiu būdu užsisuka ydingas ratas, kai įstatymai nuolat griežtinami, nors praktinio to griežtinimo pasekmių sulaukti nepavyksta. Sulaikymai ir kitos operacijos vyksta ir sulaukia milžiniško dėmesio, tačiau bylų baigties ir atsakymų į daugybę klausimų tenka laukti metų metus.

Tokia situacija daro ir pačią teisinę sistemą lengvu populistų grobiu. Teismai, kaip ir žiniasklaida, politinės partijos, valstybės tarnyba ir kitos institucijos, turinčios svertus užkardyti populistinius siekius turėti kuo labiau neribotą valdžią, kaltinami esant neva arogantiško ir supuvusio elito dalimi. Tuo siekiama pakirsti konstitucinių valdžių įtaką ir autoritetą ir esamas teisingumo deficitas šį uždavinį palengvina.

Todėl turime investuoti į teisingumo jausmo atkūrimą. O teisingumo jausmą galime atkurti tik tada, jeigu teisingumas nustos būti lėtas. Tiek kiekvienam žmogui, tiek visuomenei. Kuomet manysime, kad teismų sprendimai atrodo proporcingi. Kuomet prasižengusiems ne tik skirsime bausmes, bet ir suteiksime galimybę ir atsitiesti. Kada jausim, kad valdžios institucijos tikrai tarnauja žmonėms. To pasiekti galime ne nuolat griežtindami savo įstatymus ir numatydami vis naujas bausmes, bet keisdami požiūrį, matydami visas teisingumo temos sudėtines dalis.

Teisingumas prasideda nuo leidimo statybai ar mokesčių deklaracijos

Konstitucija teigia, kad valdžios institucijos tarnauja žmonėms. Niekas labiau nenaikina teisingumo jausmo, nei susidūrimas su nepagarba piliečiui, biurokratizmu, su kuriuo susiduriama institucijose, kuriose turi gauti paslaugą. Niekas labiau nežudo pasitikėjimo savo valstybe, nei poreikis su ja bylinėtis teisme, kai klausimą buvo galima išspręsti vienoje iš inspekcijų, direkcijų ar departamentų.

Mes daugybę metų buvome nuvertinę – tiek moraliai, tiek materialiai – institucijų darbą ir ten dirbančius žmones. Ir nors tai nėra pateisinimas, bet akivaizdu, jog tokia padėtis demotyvuoja žmones veikti Konstitucijoje apibrėžta dvasia – tarnauti žmonėms. Tai turi ir kitų pasekmių, pavyzdžiui didina ir teismų darbo krūvį. Pripažinimas, kad pigi valdžia brangiai kainuoja ir gebėjimas adekvačiai vertinti kompetentingus valstybės institucijų darbuotojus yra svarbus. Kaip ir tinkama kontrolė, grįžtamojo ryšio formavimas, atsiprašymas už klaidas, atsivėrimas. Nemažiau svarbus yra ir padarytos žalos kompensavimo praktikos ir mechanizmo įdiegimas, kuris leistų sustiprinti teisingumo jausmą.

Atsakomybė turi būti proporcinga

Nekaltumo prezumpcija ir atsakomybės proporcingumas neturi būti vien vadovėliniai principai. Teisėsaugos įvaizdžio gerėjimas neturi tapti pretekstu nekritiškai žvelgti į tokius atvejus, kai bylos tiriamos per ilgai, vietoj nutraukimo perduodamos į teismą, suėmimai naudojami kaip bylos tyrimas – toli gražu ne visi sulaikomi vėliau būna nuteisiami, jau nekalbant apie realų laisvės atėmimo bausmės taikymą. Veikos dažnai neprasmingai kriminalizuojamos – prisiminkime jaunus žmones ir nelemtas suktines, už kurias per paiką smalsumą jaunuolis gali užsidirbti labai sudėtingą įrašą savo gyvenime. Užduokime sau klausimą: ar tai apskritai yra proporcinga? Tokiais atvejais politikų nenorą spręsti klausimą ant savo pečių imasi teismai.

Teisingumas neturi būti lėtas

Lėtas teisingumas yra beveik taip blogai, kaip jokio teisingumo.

Procesas negali būti toks ilgas, kad pats ginčas prarastų savo prasmę, kaip neretai pasitaiko dabar, ypač administraciniuose teismuose. Procesas daugeliu atveju persikelia į elektroninę erdvę, turime aibes įrankių, kaip padaryti jį spartesnį, bet kai kurios praktinės teismų veikimo problemos vis dar neišspręstos – nepakanka teisėjų, teisėjų padėjėjų, tinkamų patalpų.

Ko norėčiau pasiekti kaip Respublikos Prezidentė?

Nesu teisės guru, nors turiu sukaupusi ištis nemenką patyrimą ir supratimą, kodėl dažna valstybės institucija ir jos pareigūnai tiesiog vengia ryžtis tarnauti žmonėms, o ima tarnauti paraграфui ir formalizmui.

Norėčiau pasiekti, kad institucijos, nuo kurių kokybiško darbo priklauso ir mūsų šalies raida išties nebijotų daryti to, kas numatyta Konstitucijoje. Nebijotų, jog už atvirą, skaidrų, įsiklausantį veikimą gaus daugiau priekaištų, nei už sausą biurokratizmą ir problemos numetimą kitam administraciniam lygmeniui. Esu tikra, kad kalbėdama apie šį svarbų darbą, gerbdama tą darbą pati, sugebėsiu pasiekti, kad akys atsivers ir daugeliui mūsų.

Teismų sistemos bėdas norėčiau spręsti nebijodama dialogo su teisėjais, akademikais, ir prokurorais, kitais kompetentingais asmenimis – nes visur yra puikių ir sąžiningų žmonių, kurie nori prisidėti prie Lietuvos kūrybos.

Ne per skaldymą, o vienydama visą sistemą jungsiu sąžiningus ir galinčius prisidėti prie skaidrinimo proceso asmenis. VISI, kas yra savarankiški ir už kurių nugarų nestovi įvairūs interesai gali būti sąžiningi tokio dialogo dalyviai.

Būtina tęsti sistemos skaidrinimą, nepakantumą korupcijai. Bet negalima manyti, kad kažkas sėdintis Daukanto aikštėje gali kapoti galvas įsivaizduojant, kad viską pats supranti. Negalima neaiškiais pagrindais skirstyti žmonių į gerus ir blogus. Negalima skirti ar siūlyti skirti silpnų vadovų iš niekur, be patirties ir iš bėdos.

Nemanau, kad visa teismų sistema korumpuota ir supuvusi. Nors kažkam labai patogiu taip matyti ir sėti mummyse nepasitikėjimo sėklas, nes būtent pasitikėjimo stoka sunkina mūsų raidą, sunkina mūsų gebėjimą susitarti. Dauguma yra sąžiningai ir nuoširdžiai dirbantys žmonės. Tačiau tai, kad teismų sistemoje vis dar esama korupcijos yra liūdnas, bet faktas. Taip pat žinau,

kad Prezidentas vienasmeniškai korupcijos panaikinti negali – tas kuris sako, kad „aš sunaikinsiu korupciją“ – tiesiog meluoja.

Korupciją įveikti galime tik kartu

Tad nežadu būti ta Prezidente, kuri viena pati ims ir panaikins korupciją. Korupciją sunaikinti galime tik mes visi kartu. Visų pirma kiekvienas sau labai tvirtai pasakęs: aš neieškosiu lengvesnių, bet neteisėtų kelių; jei aš padariau kažką – esu pasirengęs už tai atsakyti; aš nemo-kėsiu telefoniniams sukčiams visų gyvenimo santaupų už tai, kad išsukčiau sau artimą žmogų.

Ketinu spinduliuoti nepakantumo korupcijai kultūrą visose valstybės valdymo srityse. Vertinti pareigūnus už jų nuoširdų ir sąžiningą darbą. Skatinti tuos pareigūnus ir valstybės apdovanojimais.

Neketinu naudotis specialiomis tarnybomis ar daryti joms kokios nors įtakos – tiesioginės ar netiesioginės. Prezidento pareiga yra užtikrinti kompetentingų ir pasitikėjimą turinčių vadovų paiešką ir pasiūlymą juos paskirti Seimui. Šie vadovai jau savo ruožtu būtų atsakingi už pozityvią kaitą. Neretai institucijose vykusios reformos ir kaita sumenkino motyvaciją, sumažino pasididžiavimą savo profesija. Būtina grįžti prie pasitikėjimo atkūrimo, tikėjimo principais, karjeros galimybėmis ir profesionalumo įvertinimu.

Nesu ir nebūsiu valstybės vadovė-policininkė, neketinu žaisti galios žaidimų naudodamasi struktūromis tiesiogiai ar netiesiogiai, įskaitant įvairias pažymas ar kitus instrumentus. Politika nėra daroma pažymomis.

Mielieji,

Mano pagrindinė vertybė – vadovautis nepakantumo korupcijai kultūra ir tai daryčiau visomis Konstitucijos suteikiamomis galiomis.

Skirdama ir siūlydama skirti tik sąžiningus žmones, kurie savo postus būtų užsitarnavę tik sąžiningu darbu. Esu tikra, kad rasčiau tokių, nes tokių mūsų yra daug.

Mūsų laukia ilgas, bet vienintelis kelias. Tik nepakantumas, tik nuoširdus pripažinimas sau patiems, kad korupcija nėra sprendimas, mus palaipsniui išves iš nepasitikėjimo vieni kitais pelkės.

Lietuva nepasiduos bandymams subendrinti, užklijuoti etiketę, supriešinti. Lietuva sieks ugdyti pasitikėjimą, naikinti vidines paskatas lengvų kelių paieškoms. Nes tik užsikėlę aukštai kartelę sau, galime ją kelti ir kitiems.

Nežadu to, kuo netikiu. Manau, kad galiu tai įgyvendinti.

Ačiū Jums.